

Sygn. akt III PK 39/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K.

przeciwko T. R.

o zwrot kosztów kształcenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 10 września 2020 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych w O.

z dnia 10 sierpnia 2017 r., sygn. akt V Pa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej pkt I co do kwoty przewyższającej kwotę 5.197,65 zł, II oraz IV i przekazuje sprawę w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 10 sierpnia 2017 r., sygn. akt V Pa (...) Sąd Okręgowy w O. w wyniku apelacji powoda Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w O. z 1 marca 2017 r., sygn. akt IV P (...) w pkt I w ten sposób, że zamieszczoną tam kwotę 5.197,65 zł zastąpił kwotą 55.900 zł; w pkt II w ten sposób, że zasądził od pozwanego T. R. na rzecz powoda kwotę 4.415 zł tytułem kosztów procesu; w pozostałej części oddalił apelację; zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 3.656 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Pozwany T. R. jako lekarz-specjalista ginekolog zawarł 31 marca 2008 r. z Wojewódzkim Ośrodkiem Medycyny Pracy w O. z/s w K. umowę o pracę na czas nieokreślony, na podstawie której to umowy pozwany został zatrudnionym na stanowisku pracownika w Dziale Orzeczniczo-Konsultacyjnym w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku asystenta, za wynagrodzeniem 3.000 zł (brutto) miesięcznie.

Jednocześnie od 7 sierpnia 2008 r. powód był zatrudniony na 0,6989 etatu wykonując swoje obowiązki w Dziale Orzeczniczo Konsultacyjnym WOMP oraz w Poradni Ginekologiczno-Położniczej, gdzie wykonywał obowiązki starszego asystenta realizując umowę z NFZ.

Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy pilnie potrzebował lekarza specjalisty z zakresu medycyny pracy celem podjęcia pracy w Dziale Orzeczniczo – Konsultacyjnym. W zakresie czynności i obowiązków lekarza poradni rejonowo – profilaktycznej WOMP wyraźnie wpisano, iż lekarz zatrudniony w WOMP w przychodni rejonowo - profilaktycznej jest lekarzem posiadającym specjalizację z zakresu medycyny pracy lub też jest lekarzem będącym w trakcie specjalizacji. Pozwany nie posiadał specjalizacji z zakresu medycyny pracy (a jedynie z zakresu ginekologii), a zatem warunkiem koniecznym do wykonywania przez niego pracy w poradni rejonowo - profilaktycznej WOMP było podjęcie przez pozwanego specjalizacji z zakresu medycyny pracy. (...) Centrum Zdrowia Publicznego - Ośrodek Doskonalenia Kadr Medycznych w O. skierował zatem T. R. do Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w K. celem rozpoczęcia specjalizacji w

dziedzinie medycyny pracy. Specjalizacja ta miała odbywać się w ramach umowy o pracę zawartej na czas określony z jednostką organizacyjną prowadzącą specjalizację w okresie od 1 marca 2008 r. do 28 lutego 2013 r. Jako jednostkę organizacyjną prowadzącą specjalizację pozwanego wyznaczono Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w O. z/s w K.

W związku z powyższym skierowaniem do odbywania specjalizacji z zakresu medycyny pracy w dniu zawarcia umowy o pracę tj. 31 marca 2008 r., WOMP zawarł z pozwanym umowę „o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika”. Zgodnie z zawartą umową pracownik zobowiązał się do podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych i w tym celu za zgodą pracodawcy od 31 marca 2008 r., do dnia zakończenia kształcenia specjalizacyjnego zgodnie z jego programem, tj. do 28 lutego 2013 r. miał podjąć kształcenie specjalizacyjne w zakresie medycyny pracy (§ 1 umowy). Pracodawca zobowiązał się względem pracownika do udzielenia mu płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących staży specjalizacyjnych wynikających z programu szkolenia specjalizacyjnego, ustalonych z kierownikiem specjalizacji i pracodawcą; płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących kursów specjalizacyjnych wynikających z programu szkolenia specjalizacyjnego, ustalonych z i kierownikiem specjalizacji i pracodawcą; płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących konferencji sympozjów, zebrań członków oddz. (...) PTMP, ustalonych z kierownikiem specjalizacji i pracodawcą; zwrotu kosztów przejazdu i zakwaterowania na zasadach obowiązujących przy podróżach służbowych na obszarze kraju, jeśli staż, kurs, sympozjum, konferencja, zebranie członków oddz. (...) PTMP odbywa się w innej miejscowości niż miejsce zamieszkania i miejsce pracy pracownika; pokryć opłaty za kursy pobierane przez instytucje szkolące pracownika; udzielić do 6 dni roboczych urlopu szkoleniowego przeznaczonego na przygotowanie się i przystąpienie do egzaminów końcowych „(§ 2 umowy)”. Pracownik zobowiązał się - na wniosek pracodawcy - zwrócić w całości poniesione przez niego koszty, o których mowa w § 2 jeżeli bez uzasadnionych przyczyn przerwie kształcenie specjalizacyjne (§ 3). Nadto pracownik zobowiązał się przepracować u pracodawcy 3 lata po ukończeniu kształcenia specjalizacyjnego,

liczone od daty zdania egzaminów końcowych, pod rygorem zwrotu otrzymanych od pracodawcy świadczeń (§ 4). W paragrafie 5 umowy wskazano, że pracownik zobowiązany jest do zwrotu całości kosztów poniesionych przez pracodawcę na jego kształcenie specjalizacyjne w przypadku: -rozwiązania przez niego stosunku pracy z pracodawcą za wypowiedzeniem, - rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy za wypowiedzeniem, - rozwiązania przez pracodawcę stosunku pracy bez wypowiedzenia z winy pracownika. Pracownik zwolniony jest z obowiązku zwrotu kosztów, o których mowa w ust. 1 § 5, w wysokości proporcjonalnej do okresu pracy pozostałego po ukończeniu kształcenia specjalizacyjnego mimo rozwiązania stosunku pracy, jeżeli zostało ono spowodowane: - szkodliwym wpływem wykonywanej pracy na zdrowie pracownika, stwierdzonym orzeczeniem lekarskim, w razie gdy pracodawca nie przeniósł go na inne stanowisko pracy odpowiednie ze względu na stan zdrowia i kwalifikacje zawodowe, w terminie wskazanym przez lekarza, - brakiem możliwości dalszego zatrudnienia ze względu na inwalidztwo lub utratę zdolności do wykonywania dotychczasowej pracy. Jednocześnie w §6 umowy zawarto zapis, iż umowa o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika została zawarta przez strony na czas określony od dnia rozpoczęcia kształcenia specjalizacyjnego, tj. od 31 marca 2008 r. do dnia zakończenia egzaminem kształcenia specjalizacyjnego potwierdzonego dyplomem. Strony przewidziały również, iż wszelkie zmiany umowy wymagają zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności (§ 7 umowy). Umowa została sporządzona na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych z 12 października 1993 r.

Pozwany T. R. odbywał specjalizację z medycyny pracy w Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K.. Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K. w związku z nieposiadaniem w swojej strukturze organizacyjnej oddziałów leczniczych umożliwiających zrealizowanie przez T. R. wszystkich staży kierunkowych określonych programem specjalizacji z zakresu medycyny pracy zawierał z innymi podmiotami leczniczymi porozumienia, na

podstawie których pozwany mógł odbywać w tych innych placówkach staż kierunkowy w ramach swojej specjalizacji w dziedzinie medycyny pracy.

Takie umowy dotyczące odbycia stażu kierunkowego przez pozwanego w latach 2008-2013 WOMP zawierał m.in. z SPZOZ Szpitalem Rejonowym w R. (w zakresie stażu pozwanego na oddziale chorób wewnętrznych), Instytutem Medycyny Pracy w S., Szpitalem Wojewódzkim w O. (z zakresu chorób zakaźnych), Zespołem Szpitali Pulmonologiczno - Reumatologicznych w K. (z zakresu chorób płuc), Zgodnie z zawartymi porozumieniami z ww. placówkami w ramach odbywanego stażu pozwany miał wykonywać świadczenia medyczne pod kierunkiem lekarzy oddziału szkolącego, natomiast za wykonywanie świadczeń medycznych w ramach stażu w ww. placówkach pozwany nie otrzymywał od tych placówek wynagrodzenia. Wynagrodzenie było mu bowiem wówczas wypłacane przez kierującego do odbycia stażu czyli przez WOMP.

Przykładowo staż pozwanego w Szpitalu w R. łącznie trwał od 1 kwietnia 2012 r. do 31 stycznia 2013 r. na oddziale chorób wewnętrznych. W 2008 r. pozwany w ramach odbywanej w Instytucie Medycyny Pracy w Ł. specjalizacji w dziedzinie medycyny pracy brał udział w następujących kursach specjalistycznych:

- od 31 marca 2008 r. do 4 kwietnia 2008 r. „Wprowadzenie do specjalizacji w medycynie pracy”,
- od 7 kwietnia 2008 r. do 30 kwietnia 2008 r. „Medycyna pracy część pierwsza”,
- od 6 maja 2008 r. do 30 maja 2008 r. „Medycyna pracy - część druga”.

W 2008 r. pozwany przedłożył stronie powodowej zaświadczenia o ukończeniu i zaliczeniu ww. kursów specjalizacyjnych. Strona powodowa za 2008 r. wypłaciła powodowi należności za podróże służbowe w kwocie 5.179,65 zł. Rozliczanie należności z tytułu podróży służbowych odbywało się na podstawie polecenia wyjazdu służbowego. Po powrocie z każdej podróży służbowej pozwany zdawał pracodawcy druk delegacji, a następnie wypłacano pozwanemu należności. W 2009 r. pozwany był nieobecny w Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy z siedzibą w K. w okresie od 14 września 2009 r. do 17 września 2009 r., w związku z odbyciem kursu specjalizacyjnego w Instytucie Medycyny Pracy w Ł.: „Zasady przeprowadzania badań lekarskich kandydatów na kierowców i kierowców

orzecznictwa o predyspozycjach zdrowotnych do pracy na stanowisku kierowców". Pozwany w okresie od 21 stycznia 2010 r. do 9 grudnia 2010 r. odbywał jeden raz w tygodniu staż kierunkowy w Oddziale Chorób Wewnętrznych SPZOZ w G.; od 18 października 2010 r. do 20 października 2010 r. odbywał kurs specjalistyczny w IMP w Ł. „Zasady orzekania o predyspozycjach zdrowotnych do pracy w narażeniu na czynniku drażniące i uczulające skórę oraz diagnostyki, orzecznictwa i profilaktyki chorób zawodowych skóry”; 21 października 2010 r. odbywał kurs specjalistyczny w IMP w Ł. „Zasady orzekania o predyspozycjach zdrowotnych do pracy w narażeniu na hałas i nadmierny wysiłek głosu oraz diagnostyki, orzecznictwa i profilaktyki chorób zawodowych narządu słuchu i głosu” oraz w okresie od 6 grudnia 2010 r. do 9 grudnia 2010 r. odbywał kurs specjalistyczny w IMP w Ł. „Leczenie ostrych zatruc i postępowanie reanimacyjne”. Pozwany w okresie od 6 czerwca 2011 r. do 9 czerwca 2011 r., w dniu 13 czerwca 2011 r., od 5 września 2011 r. do 15 września 2011 r., od 28 listopada 2011 r. do 5 grudnia 2011 r. odbywał kurs specjalistyczny w IMP w Ł., a w okresie od 17 października 2011 r. do 26 października 2011 r. w EMMiT w G. Pozwany ww. kursy ukończył. Od 2 kwietnia 2012 r. do 31 grudnia 2012 r. pozwany odbywał staż w Szpitalu Rejonowym w R. w trybie stacjonarnym na Oddziale Chorób Wewnętrznych oraz kurs w IMP w Ł. pt. „Diagnostyka pylicy ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowej kwalifikacji ILO”. Pozwany w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 30 stycznia 2013 r. odbywał staż w Oddziale Chorób Wewnętrznych w Szpitalu Rejonowym w R., w okresie od 1 lutego 2013 r. do 27 marca 2013 r. w WSSE w K., w okresie od 3 kwietnia 2013 r. do 29 kwietnia 2013 r. w Oddziale Chorób Zawodowych w IMPiZS w S., w okresie od 6 maja 2013 r. do 26 maja 2013 r. w Oddziale i Poradni Chorób Zakaźnych Wojewódzkiego Szpitala w O., w okresie od 27 maja 2013 r. do 17 czerwca 2013 r. w Oddziale Chorób Wewnętrznych w Szpitalu Rejonowym w R. oraz w okresie od 19 czerwca 2013 r. do 22 lipca 2013 r. w Poradni Chorób Płuc w SPZSzP-R w K. W okresie od 26 maja 2014 r. do 6 czerwca 2014 r. pozwany odbywał kurs w IMP w Ł. nt. „Medycyna i higiena pracy”.

Pozwany za czas nieobecności w Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy w O. w związku z ww. odbywanymi kursami i stażami otrzymywał od strony powodowej wynagrodzenie. Łącznie w latach 2008 - 2014 była to kwota

64.676,87 zł wynagrodzenia (wraz ze składkami ZUS) wypłaconego pozwanemu za okresy kiedy to pozwany nie świadczył pracy w WOMP, ale przybywał na kursach bądź też stażach w innych ww. placówkach medycznych.

Państwowy Egzamin Specjalizacyjny (PES) kończy proces szkolenia specjalizacyjnego i po jego złożeniu lekarz otrzymuje dyplom specjalisty w określonej dziedzinie medycyny. Egzamin ten odbywa się w sesji wiosennej tj. od 1 stycznia do 31 lipca bądź jesiennej tj. od 1 sierpnia do 31 grudnia i składa się z dwóch części pisemnej oraz ustnej. Aktualnie nie ma żadnych ograniczeń co do tego, ile razy lekarz może podchodzić do egzaminu specjalizacyjnego po ukończeniu kształcenia specjalizacyjnego. Może to czynić wielokrotnie tyle tylko, że począwszy od czwartego zgłoszenia do PES jest od lekarza przez Centrum Egzaminów Medycznych pobierana opłata w wysokości 25% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw. Lekarz może po raz pierwszy składać dokumenty celem przystąpienia do PES dopiero po uzyskaniu potwierdzenia realizacji programu specjalizacji przez kierownika specjalizacji.

Pozwany T. R. w 2014 r. ukończył kształcenie specjalizacyjne i w sesji jesiennej przystąpił do PES w dziedzinie medycyny pracy, lecz uzyskał wówczas wynik negatywny. Pozwany ponownie złożył niezbędne dokumenty do przystąpienia do Państwowego Egzaminu Specjalizacyjnego w sesji jesiennej 2015 r., lecz ostatecznie ze względów zdrowotnych do ww. egzaminu nie przystąpił.

Wobec niezakończenia pozytywnego kształcenia z zakresu specjalizacji medycyny pracy pozwany z końcem 2014 r. ustnie wskazywał pracodawcy, iż nie będzie mógł dłużej pracować w Dziale Orzeczniczo - Konsultacyjnym.

Pracodawca 4 grudnia 2014 r. pisemnie wezwał zatem pozwanego do wyjaśnienia, czy jest zainteresowany dalszym zatrudnieniem w Poradni Ginekologiczno - Położniczej do 8 grudnia 2014 r. w związku z nadchodzącym dniem kontraktacji z NFZ. Pismem z 5 grudnia 2014 r. pozwany oświadczył, iż z dniem 1 stycznia 2015 r. nie będzie pracował w Poradni Ginekologiczno - Położniczej WOMP. Kolejnym pismem z 29 grudnia 2014 r. z datą wpływu do pracodawcy 31 grudnia 2014 r. zwrócił się do pracodawcy z – uwagi na brak uprawnień do badania pracowników w ramach poradni rejonowo - profilaktycznej WOMP oraz brak możliwości wykonywania pracy ginekologa – o rozwiązanie

umowy o pracę za porozumieniem stron z dniem 31 grudnia 2014 r. Następnie pozwany T. R. nie stawiał się w pracy w dniach 2, 5, 7 stycznia 2015 r. Pismem z 8 stycznia 2015 r. pracodawca nie wyraził zgody na rozwiązanie umowy o pracę w trybie wskazanym przez pozwanego. Pismem z 13 stycznia 2015 r. pracodawca rozwiązał stosunek pracy z T. R. bez zachowania okresu wypowiedzenia z powodu ciężkiego naruszenia obowiązków pracowniczych, tj. nieobecności nieusprawiedliwionej w pracy w dniach 2, 5 i 7 stycznia 2015 r. Pozwany od powyższego rozwiązania umowy o pracę odwołał się do Sądu.

Prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w O. z 9 marca 2016 r., w sprawie IV P (...), Sąd oddalił powództwo T. R. o odszkodowanie z tytułu bezpodstawnego rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia przez pracodawcę.

Pismem z 24 lutego 2015 r. Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w O. z/s w K. wezwał pozwanego do zapłaty na jego rzecz kwoty 74.664,88 zł tytułem kosztów poniesionych przez pracodawcę na kształcenie specjalizacyjne pozwanego, na którą to kwotę składa się wynagrodzenie za poszczególne okresy nieobecności pozwanego w Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy z siedzibą K. w związku z odbywaną przez pozwanego specjalizacją w zakresie medycyny pracy oraz koszty delegacji pozwanego w wysokości 5.197,65 zł. Pozwany odmówił zapłaty żądanej kwoty. Do dnia orzekania w niniejszej sprawie pozwany nie zdał egzaminu PES z zakresu medycyny pracy. Do powyższego egzaminu pozwany może jeszcze podchodzić wielokrotnie.

Wyrokiem z 1 marca 2017 r., sygn. akt IV P (...) Sąd Rejonowy w O. zasądził od pozwanego T. R. na rzecz powoda Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K. kwotę 5197,65 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 1 grudnia 2015 r. do dnia zapłaty, a dalej idące powództwo oddalił oraz zasądził od powoda Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w O. z siedzibą w K. na rzecz pozwanego T. R. kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w sprawie.

Wskazany wyżej wyrok Sądu pierwszej instancji zaskarżyła apelacją strona powodowa, zarzucając mu naruszenie art. 58 k.c. w związku z art. 300 k.p.; § 6 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Polityki Socjalnej z 12 października

1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych (Dz.U. 103, poz. 472); art. 5 ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i dentysty (Dz.U. z 2017 r., poz. 125) oraz art. 227 i art. 233 k.p.c.

Sąd Okręgowy uznał, że apelacja strony powodowej zasługiwała na uwzględnienie. Sąd odwoławczy zauważył, że Sąd pierwszej instancji, uznając powództwo za uzasadnione jedynie w niewielkiej części, wskazał, że w dacie zawierania przez strony umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika, tj. 31 marca 2008 r. obowiązywały przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych, wydane na podstawie delegacji zawartej w ówczesnie obowiązującym art. 103 § 1 k.p., które wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego utraciły moc z dniem 11 kwietnia 2010 r., jednak w art. 3 ustawy z 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy Kodeks Pracy oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych przewidziano, że do pracowników, którzy rozpoczęli podnoszenie kwalifikacji zawodowych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepis regulujący zasady i warunki podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników obowiązujące przed dniem 11 kwietnia 2010 r.

Jak wskazał Sąd odwoławczy, pomimo przywołania w/w regulacji, w dalszej części uzasadnienia Sąd pierwszej instancji odwołał się wielokrotnie do treści przepisów art. 103¹ kp i nast., wprowadzonych do Kodeksu pracy nowelizacją z 2010 r., prawdopodobnie opierając rozstrzygnięcia na tych przepisach, aczkolwiek argumentacja zaprezentowana w tym zakresie jest dość niejasna, wydaje się, że konieczność stosowania aktualnie obowiązujących przepisów Sąd łączy z koncepcją nieważności niektórych zapisów umowy z 31 marca 2008 r.

Zdaniem Sądu Okręgowego wykładnia tej umowy powinna być dokonana w oparciu o przepisy obowiązujące przed kwietniem 2010 r., o czym stanowi wskazany powyżej przepis art. 3 ustawy z 20 maja 2010 r., którego treść nie budzi wątpliwości interpretacyjnych. Istotne znaczenie mają wobec tego postanowienia § 6 ust. 1 i 2 rozporządzenia, stanowiące, że zakład pracy zawiera z pracownikiem podejmującym naukę na podstawie skierowania zakładu pracy umowę określającą

wzajemne prawa i obowiązki stron, pracownik który otrzymał od zakładu pracy urlop szkoleniowy, zwolnienie z części dnia pracy, świadczenia dodatkowe i w trakcie nauki lub po jej ukończeniu w terminie określonym w umowie, nie dłuższym niż 3 lata, z którym zakład rozwiąże stosunek pracy bez wypowiedzenia z jego winy, jest obowiązany do zwrotu kosztów poniesionych przez zakład pracy na jego naukę w wysokości proporcjonalnej do czasu pracy po ukończeniu nauki lub czasu pracy w czasie nauki, chyba że zakład pracy odstąpi od żądania zwrotu kosztów w części lub w całości.

Sąd pierwszej instancji prawidłowo uznał zatem, za nieważny zapis § 5 ust. 1 umowy przewidujący obowiązek zwrotu całości kosztów poniesionych przez pracodawcę w przypadku rozwiązania stosunku pracy bez wypowiedzenia z winy pracownika, czego konsekwencją jest możliwość żądania przez stronę powodową kosztów w wysokości proporcjonalnej. Nie ma natomiast podstaw do dokonania tożsamej oceny w przypadku § 1 umowy. Dokonując wykładni jego treści, należy pominąć zbędne określenie „do dnia 28.02.2013 r.” oczywistym jest że strony umowy się, że kształcenie specjalizacyjne pozwanego będzie trwało do dnia jego zakończenia, formuły tej treści zostały dwukrotnie powtórzone w dalszej części umowy.

Swoistość ocenianego przypadku polega na tym, że pozwany nie zdał egzaminu specjalizacyjnego, tymczasem w treści umowy strony dwukrotnie odwołały się do takiego zdarzenia. Możliwość żądania części kosztów gwarantowana przepisem § 6 ust. 2 rozporządzenia dotyczy rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia w okresie nie dłuższym niż 3 lata liczonym od „ukończenia nauki”. Dla wyjaśnienia znaczenia tego określenia należy sięgnąć do przepisów ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, która przede wszystkim w art. 16 różnicuje i traktuje odrębnie odbywanie szkolenia specjalizacyjnego (poprzednio: przeszkolenia określonego programem specjalizacji) oraz złożenie Państwowego Egzaminu Specjalizacyjnego - PES (poprzednio: egzaminu państwowego). Określenia „nauka” i „szkolenie” mają praktycznie synonimiczny charakter, a zatem przyjąć należy, że pozwany ukończył naukę, natomiast uzyskał negatywny wynik egzaminu specjalizacyjnego.

W zakresie ustaleń stanu faktycznego mających kluczowe znaczenie w sprawie należy przypomnieć, że łącząca strony umowa o pracę została rozwiązana przez pracodawcę bez wypowiedzenia z winy pracownika ze skutkiem na dzień 15 stycznia 2015 r. Szkolenie specjalizacyjne zostało zakończone na początku czerwca 2014 r., o czym świadczy fakt, iż ostatni okres zwolnienia pozwanego z obowiązku świadczenia pracy opisany przez stronę powodową obejmuje czas od 26 maja do 6 czerwca 2014 r. (kurs w Instytucie Medycyny Pracy w Ł.), pośrednio wynika to także z zeznań pozwanego złożonych na rozprawie w dniu 17 lutego 2017 r., stwierdził on wówczas, że „podchodził” do egzaminu jesienią 2014 r. Oznacza to, że przepracował u strony powodowej po ukończeniu nauki ok. 7 miesięcy zamiast wymaganych 3 lat, tj. ok 20% umówionego okresu zatrudnienia, w związku z czym stronie powodowej przysługuje prawo do żądania zwrotu 80% kwoty dochodzonej pozwem.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżył pozwany w części w zakresie pkt I co do kwoty przewyższającej kwotę 5.197,65 zł, II i IV. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

I. Naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy:

1. Naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nie odniesienie się do kwestii, którą wskazywał pozwany, tj. nie rozstrzygnięcie zagadnienia czy zapis zamieszczony w § 6 umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika jest ważny wobec sprzeczności zawartej w jego zapisie, a to o określenie z jednej strony czasu trwania umowy jako umowy na czas określony, a z drugiej strony nie określenie w sposób pewny końca trwania umowy, bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii, w sytuacji gdy pozwany od samego początku trwania procesu wskazywał na nieważność takiego zapisu jako niezgodnego z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa (art. 18 § 1 k.p.) co podzielił w motywach uzasadnienia wyroku Sąd pierwszej instancji.

2. Naruszenie art. 382 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c. w zw z art. 227 k.p.c. poprzez pominięcie i nie odniesienie się do zeznań dyrektora strony powodowej (mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia woli stron zawierających umowę), w których wskazał, że strony w umowie nie przewidziały

sytuacji kiedy pracownik nie zda egzaminu pod kątem jego ewentualnych zobowiązań jak i faktu, że umowa nie zobowiązywała pracownika do podejmowania kolejnych prób zdania egzaminu, a jeżeli tak to ich ilości.

II. Naruszenie prawa materialnego, pozostającego w bezpośrednim związku z wynikiem sprawy, poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, a to:

1. Naruszenie art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p. w zw z art. 103⁴ k.p. i § 1 umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika poprzez ustalenie wbrew zapisom umowy i twierdzeniom dyrektora strony powodowej, że umowa o dokształcanie trwała pomimo niezdania egzaminu przez pozwanego, wobec wyraźnego określenia w § 1 czasu trwania kształcenia specjalizacyjnego.

2. Naruszenie art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. w związku z art. 103⁴ k.p. w związku z § 6 umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika przez przyjęcie, że zapis § 6 umowy nie jest sprzeczny z prawem i zasadami współżycia społecznego.

3. Naruszenie § 5 ust. 2 pkt b umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika poprzez przyjęcie, że pozwany był zdolny do wykonywania dotychczasowej pracy.

4. Naruszenie § 7 umowy o wzajemnych zobowiązaniach w związku z podnoszeniem kwalifikacji przez pracownika poprzez przyjęcie, że umowa o podnoszeniu kwalifikacji trwała pomimo upływu terminu wskazanego w § 1 umowy i braku jej przedłużenia w formie pisemnej pod rygorem nieważności.

W związku z powyższym skarżący wniósł o: uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa co do kwoty przekraczającej 5.197,65 zł (zgodnie z orzeczeniem Sądu pierwszej instancji); ewentualnie o: uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania;

W każdym zaś przypadku wniósł o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

Strona powodowa nie wniosła odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej okazały się uzasadnione w stopniu wskazującym na konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku w części objętej skargą kasacyjną.

Na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania.

W pierwszej kolejności należy rozważyć zasadność zarzutów naruszenia prawa procesowego, bowiem dopiero stwierdzenie, że Sąd drugiej instancji przeprowadził prawidłowe postępowanie pozwoli ocenić sposób zastosowania prawa materialnego w niniejszej sprawie.

Nie mógł zostać uznany za uzasadniony zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., bowiem pełnomocnik skarżącego nie powiązał go z zarzutem naruszenia art. 391 § 1 k.p.c., wobec czego zarzut ten dotyczył naruszenia przepisów postępowania przed sądem pierwszej instancji, a nie przed sądem odwoławczy. Jak wskazuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, Przedmiotem zaskarżenia skargą kasacyjną jest orzeczenie sądu drugiej instancji, wobec czego zarzuty procesowe muszą dotyczyć uchybień procesowych tego sądu. Możliwość powoływania w ramach tych zarzutów naruszeń przepisów postępowania przed sądem pierwszej instancji uwarunkowana jest ich powiązaniem ze wskazaniem naruszenia odpowiedniego przepisu postępowania odwoławczego (np. art. 378 § 1 lub art. 382 k.p.c.). Wyjątek stanowi sytuacja, w której przepis postępowania przed sądem pierwszej instancji miałby być odpowiednio stosowany w drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.), ponieważ wówczas chodziłoby o naruszenie przepisu postępowania, który przy załatwianiu sprawy był stosowany (także) przez sąd drugiej instancji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2019 r., IV CSK 539/17, LEX nr 2618484). W związku z powyższym, omawiany zarzut nie mógł zostać uwzględniony z uwagi na jego błędną konstrukcję.

Za uzasadniony należało natomiast uznać zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c. w zw z art. 227 k.p.c. i to w szerszym, niż przedstawiony w skardze kasacyjnej, zakresie. Należy pamiętać, że sąd drugiej instancji ma obowiązek w uzasadnieniu precyzyjnie przedstawić podstawę faktyczną swego wyroku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2016 r., II PK

1(...), LEX nr 2075712). Co prawda, uzasadnienie wyroku Sądu drugiej instancji różni się od uzasadnienia wyroku Sądu pierwszej instancji, między innymi tym, że nie musi powtarzać dowodów i ustalonych faktów, jeżeli Sąd drugiej instancji uzna za prawidłowe postępowanie dowodowe i ustalenia stanu faktycznego Sądu pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z 19 października 2017 r., II PK 292/16, LEX nr 2426549), jednak *ratio legis* art. 328 § 2 k.p.c. sprowadza się do sprawozdania stanowiska sądu. Chodzi zatem o przedstawienie, które fakty uznano za udowodnione, a także wskazanie dowodów, na których się oparto i podanie przyczyn, dla których innym odmówiono wiarygodności i mocy dowodowej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 16 października 2018 r., I PK 16/18, LEX nr 2565880).

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd drugiej instancji nie tylko nie odniósł się w żaden sposób do wskazanych przez skarżącego zeznań dyrektora strony powodowej, z których wynikały istotne dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, ale w ogóle zaniechał odniesienia się w jakikolwiek sposób do ustaleń faktycznych będących podstawą wydania zaskarżonego wyroku. Należy zauważyć, że Sąd Okręgowy nie tylko nie wskazał dokładnie, jakie fakty uznał za udowodnione, ani na jakich dowodach się opierał, a jakim dowodom odmówił wiarygodności i dlaczego, ale nie odniósł się nawet do ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji, wskazując, czy je aprobuje i przyjmuje za własne. W tej sytuacji kontrola kasacyjna zaskarżonego wyroku jest praktycznie niemożliwa, bowiem Sąd Najwyższy, będąc związanym ustalonym w sprawie stanem faktycznym, nie jest w stanie poznać, na jakich ustaleniach faktycznych opierał się Sąd drugiej instancji wydając zaskarżone rozstrzygnięcie. Nie jest przy tym wystarczające przytoczenie ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego, skoro w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brakuje stanowiska Sądu odwoławczego co do tych ustaleń, w związku z czym nie wiadomo, czy Sąd ustalenia te podzielił i w jakim zakresie, ewentualnie dlaczego część ustaleń faktycznych zmienił.

Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę ponownie, powinien zatem dokonać własnych ustaleń faktycznych w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał faktyczny i dopiero wówczas dokonać subsumpcji danego stanu faktycznego pod relewantne przepisy prawa, jednocześnie uzasadniając dokonane ustalenia faktyczne poprzez odniesienie się do konkretnych dowodów ze

wskazaniem, które z nich uznał za wiarygodne, a którym odmówił wiarygodności i dlatego. Ewentualnie Sąd Okręgowy powinien, co najmniej, wskazać, że podziela ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjmuje je za własne.

W związku z powyższym uzasadnione są również zarzuty naruszenia prawa materialnego, bowiem Sąd drugiej instancji zastosował prawo materialne do niewystarczająco ustalonego stanu faktycznego. Przypomnieć należy, że Sąd Najwyższy wyjaśniał w swoim orzecznictwie, że zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2012 r., II PK 117/11, LEX nr 1162677; wyrok Sądu Najwyższego z 16 stycznia 2020 r., II UK 190/18, LEX nr 2792256; wyrok Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2019 r., IV CSK 47/18, LEX nr 2654323).

W niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji dokonał odmiennej niż Sąd Rejonowy oceny i wykładni postanowień wiążącej strony umowy dotyczącej podnoszenia kwalifikacji pozwanego. Sąd Okręgowy nie ustalił jednak i nie wskazał nigdzie w swoim orzeczeniu kwestii związanej z czasem trwania przedmiotowej umowy, w szczególności nie wyjaśnił, do kiedy miała trwać ta umowa. Słusznie Sąd odwoławczy zwrócił uwagę na różnicę pomiędzy postanowieniami § 1 a § 6 umowy, jednak nie uzasadnił w sposób wyczerpujący, dlaczego w jego ocenie, postanowienie zawarte w § 1 umowy, określające datę końcową trwania umowy jest nieważne, a ważne jest sformułowanie zawarte m.in. w § 6 wskazujące na dzień zakończenia kształcenia specjalizacyjnego bez określenia dokładnej daty. Poza tym Sąd odwoławczy w ogóle nie odniósł się do zawartego w § 6 umowy sformułowania „potwierdzonego dyplomem”, które wskazywało na dodatkową przesłankę, poza samym ukończeniem nauki, w postaci uzyskania dyplomu. Sąd Okręgowy zwrócił przy tym uwagę na przepisy ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, które jego zdaniem są pomocne przy interpretacji pojęcia „okresu nauki” użytego w § 6 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia

ogólnego dorosłych, jednak pominął przy tym, że zawarta przez strony umowa w § 6 odnosiła się do „kształcenia specjalizacyjnego” zakończonego egzaminem, a zatem umowa zawarta pomiędzy stronami nie posługuje się pojęciem „okresu nauki” tożsamym z pojęciem zawartym w powołanej ustawie. Należy również zauważyć, że łącząca strony umowa dotyczyła podnoszenia kwalifikacji przez pozwanego pracownika, a zatem jej celem było uzyskanie specjalizacji, bowiem takie zapotrzebowanie zidentyfikował u siebie pracodawcy. Wobec tego nielogicznym byłoby pojmowanie w tym kontekście „okresu nauki” jedynie jako okresu odbywania szkoleń z pominięciem zdania egzaminu PES, skoro dopiero pozytywny wynik egzaminu powodował uzyskanie specjalizacji. Kwestia terminu, do którego obowiązywała przedmiotowa umowa, ma zatem kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, a zatem Sąd drugiej instancji powinien zająć w tym zakresie stanowisko i wyczerpująco je uzasadnić, czego jednak nie uczynił, w związku z czym powinien to uzupełnić ponownie rozpoznając sprawę.

Sąd Okręgowy nie odniósł się również w żaden sposób do kwestii zasadności dochodzenia przez stronę powodową zwrotu poszczególnych kwot wynikających z różnych tytułów. Tymczasem Sąd Rejonowy uznał, że powód nie ma podstaw do żądania zwrotu wynagrodzenia wypłaconego pozwanemu z tytułu wykonywanych świadczeń medycznych w okresie odbywania staży specjalizacyjnych, bowiem pozbawiłoby to pozwanego wynagrodzenia za faktycznie wykonaną pracę, choć nie na rzecz pracodawcy, a podmiotów, u których pozwany odbywał staże specjalizacyjne. Okoliczność ta i ustalenie charakteru wypłacanego świadczenia ma również istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Pamiętać należy, że wspomniane rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych w § 4 przewiduje szereg świadczeń, które pracodawca może przyznać pracownikowi podnoszącemu kwalifikacje zawodowe, w tym płatne urlop szkoleniowy i zwolnienie z części dnia pracy. W § 2 umowy z 31 marca 2008 r. strony przewidziały natomiast m.in. prawo do (1) płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących staży specjalizacyjnych wynikających z programu szkolenia specjalizacyjnego, ustalonych z kierownikiem specjalizacji i pracodawcą;

(2) płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących kursów specjalizacyjnych wynikających z programu szkolenia specjalizacyjnego, ustalonych z kierownikiem specjalizacji i pracodawcą; (3) płatnych zwolnień z obowiązku świadczenia pracy na okres obowiązujących konferencji sympozjów, zebrań członków oddz. (...) PTMP, ustalonych z kierownikiem specjalizacji i pracodawcą. Należy przy tym pamiętać, że do pokrywania wynagrodzenia pozwanego, należnego mu z tytułu wykonywanych na rzecz podmiotów, w których odbywał staże, strona powodowa zobowiązywała się także w umowach zawieranych z tymi podmiotami. Sąd drugiej instancji powinien zatem ustalić charakter świadczeń otrzymywanych przez pozwanego z tytułu świadczonych przez niego w toku odbywanych staży usług medycznych, nie ulega bowiem wątpliwości, że nie były one tożsame z wynagrodzeniem za okres urlopu szkoleniowego, bowiem pozwany świadczył wówczas pracę, a zasadą jest, że praca ma charakter odpłatny. Nawet, gdy praca ta nie była świadczona na rzecz pracodawcy pozwanego, to ten kierował pozwanego do odbywania staży w poszczególnych podmiotach na mocy umów zawieranych z tymi podmiotami, w których też zobowiązywał się do pokrywania jego wynagrodzenia. Należy pamiętać, że obowiązki w ramach staży i kursów specjalizacyjnych wykonywane były w ramach stosunku pracy, który bezwzględnie jest stosunkiem odpłatnym (art. 22 § 1 k.p.). Zatem Sąd odwoławczy powinien rozważyć również, czy dopuszczalne jest zamieszczanie w umowach o podnoszeniu kwalifikacji zawodowych postanowień umożliwiających dochodzenie przez pracodawcę tego rodzaju świadczeń, które stanowiły zapłatę za pracę świadczoną przez pracownika na rzecz innego podmiotu.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.